

Venezuelako ospari uko egindakoa

Felix Ibargutxi

El Diario Vasco, 2004-10-05: 73.

Martin Ugalde Andoainen sortu zen, 1921ko azaroaren 11n. Aitak haroztegia zuen etxean eta, besteak beste, pertxak egiten zituen. Aita, Pello Ugalde, ez zen edozein. Jaiak, sega apustuak eta bestelakoak antolatu ohi zituen eta zinegotzi ere bazen, EAJren zerrendakoa. Herri erabat euskalduna zen orduan Andoain. Kanpotik etortzen zirenek ere ikasten zuten euskara. Gaztelaniaz, eskolan ikasi zuen Martinek. Lehenbizi Notre Dameko mojetan egin zituen ikasketak, eta gero, lasalletarrak Andoainera etorri zirenean, lasalletarrekin. Hamalau urte egin zituenean, aitak esan zion tailerrean lagundu behar ziola. Hori jakitean, La Salleko zuzendariak Pellorengana jo zuen, semeak ikasteko balio zuela eta batxilergoa ikasteko baimena eman zitzaion. Baiezkoa eman zuen aitak.

Baina 1936ko gerrak guztiz hondatu zituen Martinen asmoak. Gerra hark erabat markatu eta zapuztu zuen familia haren bizitza. 1936ko abuztuan nazionalek mendean hartu zuten Andoain. Pello Ugalde, EAJko zinegotzia zelarik, ihes egin beharrean gertatu zen. Aita azkeneraino egon zen gerran, hots, Katalunia erori arte, eta orduan Venezuelara alde egin behar izan zuen. Baina Pello bakarrik joan zen: Martinen anaia, Joseba, gerra zela-eta, erbestera eramane zuten, Errusiara hain zuzen ere; Martinek, berriz, ez zuen hara joateko modurik izan; azkenean Ipar Euskal Herrira joan zen. Eta hamar urtez, bakoitza bere aldetik ibili zen familia osoa: aita Venezuelan, ama Andoainen, anaia Errusian, Martin Donibane Lohizunen.

1940ean, alemanek atxilotu egin zuten martin. Alemaniako enpresetan lanean hasi nahi ez bazuen, Espainiara itzuli beharko zuela esan zioten. Halaxe, Andoainera bueltatu zen, amaren ondora.

Garai oso gogorak izan ziren haiek. Martin nazionalista, separatista eta gorria zen askorentzat. Lehen ezagunak zituen askok beste alde batera begira jartzen ziren Martin pasatzerakoan. Manuel Laborderen enpresan eman zioten lana. Linternero lanetan ibili zen, leihoetako kristalak jartzen.

1942an soldaduskarako deia izan zuen Gerra ostean Venezuelara ihes eginak zituen aita eta anaia, eta amarekin batera, hara joan zen Martin ere, 1947an. Beraz familia osoa hor elkartu zen. Caracasen, Euzko Gaztediren sortzaile eta lehendakaria izan zen, bai eta EAJko buru ere, alderdi horretako erbesteko batzordeko lehendakaria baitzen, *Euzko Gaztedi* eta *Euzkadi* aldizkarietan eta *Elite* astekarian hasi zen idazten. General Motors enpresan lanean hasi zelarik, egunkarietan idazten ere hasi zen eta *Elite* egunkariko erredakzio-buru izendatu zuten.

Chicagon ikasi zuen kazetaritza, eta Venezuelan kazetari eta idazle ezaguna izan zen, bertako hizkuntzan aritu zelarik. Saiatu zen venezuelarrei buruz idazten –batik bat menperatuei buruz– eta amerikar haien hizkera berezian idazten.

Venezuelan bizi izan zelarik, bertako gaztelaniaz egin zuen literatura Ugaldek, baina bere lehen euskal ipuin liburua ere (*Iltzalleak*) hantxe idatzi eta argitaratu zuen, 1961ean. Batez ere Euskal Herrira itzuli ostean hasi zen literatura euskaraz egiten, euskara batua erabiliz. Euskal ipuingintza modernoaren aitzindaritzatza aitortu diote hainbat adituk, Anjel Lertxundi eta Koldo Izagirrek, esaterako.

El Farol aldizkaria zuzendu zuen, eta ipuingintzan sariketa asko irabazi eta ospe handia bildu zuen. Baina goi mailako bizimodu hura utzita, 1969an itzuli egin zen Euskal Herrira, eta euskal kulturaren inguruko kezka Euskal Herriari buruzko liburuak idaztera bultzatu zuen, *Hablando con los vascos* elkarriketa sail eraginkorra beste beste. *Alderdi*, EAJko buletina egiten ari zela, 1971ean, Leizaola lehendakari zen klandestinitateko Jaurlaritzako kontseilari izendatu zuten. 1973an, preso hartu zuen Poliziak eta, hogeita lau orduren buruan, erbesterako bidean jarri zuen berriro. 1973tik 76ra bitartean, Donibane Lohizunen bizi izan zen. Bi urte geroago. Hego Euskal Herrira itzuli eta *Deia* egunkariko euskarazko taldearen erredaktoreburu izan zen.

Eusko Jaurlaritzaren Euskararen Sustapenerako arduradun izan zen, Carlos Garaikoetxearen Gobernuan. Gero, Gobernuko lanak utzita, idazteari ekin zion eta artikuluak ta liburuak argitaratu zituen hainbat arlo ukituz, *Erritar* goitizena erabiliz.

Euskaldunon Egunkaria hasieratik bultzatu zuen, Joxemi Zumalabek proiektua aurkeztu zion unetik beretik, eta egunkari horretako Ohorezko Lehendakari izan da, hil arte. Honengatik parte hartu zuen proiektu hartan: "Euskararen bizia jokoan ikusi nuelako. Argi dut. Egunkari bat ez duen hizkuntzak ezin du aurrera irten".

1993. urtean, Euskaltzaindiak euskaltzain ohorezko izendatu zuen. 1999an *honoris causa* doktorea izendatu zuen Euskal Herriko Unibertsitateak. Lehen aldia zen EHUK kazetari bat omentzen zuela era horretara.

1997an, Herriko Seme Kutuna izendatu zuen Andoaingo herriak, eta 2002. urtean Euskaldun Unibertsala izendatu zuen Eusko Jaurlaritzak, Ainhoa Artetarekin batera.

Hiru seme-alaba izan zituzten Martin Ugaldek eta Ana Mari Martinez Urreiztietak: Unai Ona, Miren Itxaso eta Miren Ainara.